

ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ КРАЇН

У статті розкриваються питання економічної дипломатії як актуальної форми забезпечення національної безпеки та інструменту подолання конфліктогенності країн.

Ключові слова: економічна дипломатія, національна безпека, креативна дипломатія.

Вступ. Економічна дипломатія набуває особливого значення з урахуванням геополітичних, гео економічних процесів сучасності та місця в них України. Враховуючи функції економічної дипломатії, спрямовані на захист економічних інтересів країни, сприяння розвитку торговельно-економічних зв'язків, залученню іноземних інвестицій у пріоритетні сфери економіки і виконанню міжнародних договорів країни, тощо основним пріоритетом сучасної економічної дипломатії є забезпечення безпеки країни.

Аналіз використаних джерел. Економічну дипломатію сьогодні досліджують і аналізують такі відомі вчені, як В.А. Вергун, Р.О. Заблоцька, І.Д. Іванов, О.Є. Ліхачов, Л.М. Капіца, В. Ніжник, Т.В. Зонова, О. Сагайдак, К.А. Фліссак, А. Г. Савойский, В.Д. Щетинін в контексті її ролі та значення, механізмів функціонування, доцільності, переваг та економічних вигід від її реалізації. Роль економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності країни вивчала В.М. Барановська. В.А. Вергун проаналізував потенціал економічної дипломатії як фактора реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів України.

Серед вітчизняних та зарубіжних вчених-дослідників проблематиці міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічних відносин приділяли увагу О.В. Шкурупій, Т.М. Циганкова, Е.А. Зінь, К.А. Фліссак.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти особливостей економічної дипломатії як потужного інструменту подолання конфліктогенності країн.

Викладення основного матеріалу. Креативна дипломатія – творчий підхід до ведення та взаємодії в міжнародних відносинах, рішення певних міжнародних завдань, що не підлягає традиційним правилам. Креативна економічна дипломатія може бути і агресивного, і миролюбного характеру. Наприклад, пінг-понгова дипломатія – обмін гравців Китаю і США в настільний теніс в 1970 р. Підготовка до візиту Р. Ніксона до КНР готували американські дипломати, які секретно відвідували Китай з командами з тенісу – приклад доброзичливої дипломатії. Відома «дипломатія канонерок» – приклад агресивних дипломатичних дій.

«Економічний інтерес допомагає забути дипломатичні непорозуміння» – Син Цзиньпін. Китайської лідер є прикладом креативної доброзичливої економічної дипломатії: на його прикладі можна побачити перехід від традиційної позиції очікування країни до активної, пов'язаної із збільшенням міжнародної участі КНР.

В сучасних умовах, коли дипломатія набуває нових рис та потребує новітніх підходів, важливим стає поєднання досвіду та нетрадиційних форм дипломатії (табл. 1, 2).

Українська економічна дипломатія є основою реалізації її зовнішньої політики. Традиційні форми реалізації дипломатії із застосуванням креативних, нетрадиційних форм є запорукою успіху та розвитку.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика нової та традиційної дипломатії*

Показник	Нова дипломатія	Традиційна дипломатія
<i>Інструменти реалізації</i>	Медіадипломатія, соціальна дипломатія	Непублічні домовленості
<i>Характер</i>	Публічна	Прихована, кулуарна
<i>Учасники</i>	Офіційні особи, громадяни	Офіційні особи
<i>Характер прийняття рішень</i>	Двосторонній, зворотній	Односторонній

*Складено автором.

Таблиця 2

Оцінка взаємозв'язку та взаємодоповнення сучасної та традиційної економічної дипломатії*

<i>Переваги</i> – Авторитет, напрацьований роками; – Вибудована система роботи; – Розвиток торговельно-економічних і інвестиційних відносин	<i>Загрози</i> Не виявлено
<i>Можливості</i> – Швидке просування ідей та рішень у суспільстві; – Тісний взаємозв'язок суспільства і держави; – Розвиток медіадипломатії; – Використання досвіду	<i>Недоліки</i> Не виявлено

*Складено автором.

Політико-дипломатичні обставини та реалії сьогодення як в Україні, так і в Європі, наштовхують нас на роздуми і спонукають поставити перед суспільством гострі політичні та економічні питання. Події навколо України довели до логічного завершення геополітичну ерозію тієї системи міжнародних відносин, яка існувала з моменту розпаду СРСР та нетривалої існуючої постбіполярної системи світоустрою [6].

Антикризові процеси з боку держави здійснюються шляхом використання інструментів організаційно-економічного, нормативно-правового впливу, які спрямовані на захист суб'єктів національного ринку від кризових явищ.

Економічна дипломатія спрямована на виконання цілей і завдань торговельної політики, захист внутрішнього ринку від кризових впливів у світовій економіці, надто жорсткої іноземної конкуренції, різкого зростання імпорту та інших несприятливих умов для розвитку національної економіки, а також захист прав та економічних інтересів, вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання за кордоном [8].

Враховуючи, що реалізація принципів економічної дипломатії пов'язана зі здійсненням торговельної політики держави, питання антикризової функції економічної дипломатії набуває особливої актуальності. Кризові процеси обумовлюються різким загострення суперечностей, які виникають у процесі взаємодії окремих суб'єктів світогосподарських зв'язків. Покликання дипломатії – забезпечення національної безпеки держави шляхом ведення переговорів. Іншими словами, певна антикризова політика для зменшення або скасування гострих кутів у співпраці двох або більше сторін. Економічна дипломатія – це особливий фундаментальний антикризовий інструмент, тому що спрямована саме на економічні інтереси країни. Прикладом може бути введення економічних санкцій та відповідна реакція на них, яка призводить до їх скасування, зменшення або збільшення.

У сучасних умовах функції економічної дипломатії обумовлюються, в першу чергу, розвитком і модернізацією структури світової економіки на всіх рівнях: глобальному, національному, регіональному. У міру поглиблення глобалізації дипломатичне спрямування експорту піднялося до рівня торгово-економічного або економічного

управління національними інтересами за кордоном на всіх стадіях: порядок входження національних елементів у закордонну економіку, забезпечення гарантій, організація підтримки національним фірмам і окремим суб'єктам з розвитку і зміцнення закордонних позицій національної економіки, формування механізмів регулювання суперечок [6].

Забезпечення національного інтересу і захист національної безпеки залишаються пріоритетними завданнями економічної дипломатії; вони органічно містять у собі позиції своїх національних факторів на світовому ринку, що розширюється. Важливого значення набуває здатність економічної дипломатії працювати у випереджальному режимі, забезпечувати політичний заділ для просування економічних інтересів. Основними для економічної дипломатії стають поняття поєднання національного виробництва, традицій, національних пріоритетів. Економічна дипломатія не тільки допомагає вирішенню поточних і орієнтованих на найближче майбутнє завдань, але також впливає на характер оцінок навіть віддалених суспільно-економічних перспектив.

В сучасних умовах у дипломатії України формується багатосторонній характер, економічна дипломатія набуває креативних форм реалізації. Традиційні форми реалізації дипломатії із застосуванням креативних, нетрадиційних форм є запорукою успіху та розвитку.

В нових умовах прояву креативних форм дипломатії створюються передумови для інших підходів щодо вирішення завдань, які ставляться перед економічною дипломатією. Вирішення даних проблем потребує інформаційних, інноваційних, культурних та інших засад для застосування антикризових дій.

Антикризові процеси з боку держави здійснюються шляхом використання інструментів організаційно-економічного, нормативно-правового впливу, які спрямовані на захист суб'єктів національного ринку від кризових явищ.

Одним з головних завдань економічної політики держави є визначення та формування власної моделі економічного розвитку відповідно до сучасного стану економіки країни, її ресурсного потенціалу (трудових й природних ресурсів, науково-технічної бази), особливостей соціально-політичних відносин, ступеня участі країни в міжнародному поділі праці, її геополітичного положення. У практиці державного управління модель економічного розвитку має назву «стратегія економічного розвитку».

Стратегію економічного розвитку країни можна визначити як економічну політику уряду, розраховану на тривалий термін, спрямовану на досягнення основної мети соціально-економічного розвитку. Значення економічної складової зовнішньої політики держави постійно зростає. Це пов'язано із сучасними світовими тенденціями – глобалізацією та інтеграцією національних економік у світове господарство.

Нові глобальні виклики та світові економічні кризи обумовлюють трансформацію міжнародних політичних та економічних відносин. Розвиток сучасної міжнародної економічної системи характеризують дві протилежні тенденції: постійне зростання конкуренції та спроби перерозподілу сфер впливу та ринків серед основних акторів; розвиток міжнародної кооперації, створення міжнародних організацій різного рівня.

Роль держави, як і раніше, залишається суттєвою, проте кількість акторів на «дипломатичній арені» збільшується і розподіл сил між ними та набір інструментів змінюються. У сучасних умовах грань між зовнішньою і внутрішньою політикою поступово зникає, деякі внутрішні проблеми, зокрема економічного характеру, окремих країн можуть бути успішно вирішені на рівні міжнародної співпраці.

Зовнішня політика ж являє собою діяльність держави за межами її політичних кордонів, або весь комплекс рішень і дій держави, що належать до зовнішнього сфери його діяльності. У розпорядженні держави є інструменти і методи, за допомогою яких вона реалізує свої зовнішньополітичні завдання. Інструменти і методи реалізації зовнішньополітичних завдань взаємопов'язані і являють собою статичний і динамічний аспекти однієї реальності.

Виклики сучасності, а також процеси глобалізації, з одного боку, та інтеграції національних економік у світове господарство – з іншого, зумовлюють економізацію зо-

внiшньої полiтики. Економiзацiя зовнiшньої полiтики обумовлена такими факторами: зростання обсягiв свiтової економiки та глобалiзацiя (збiльшення кiлькостi економiчних операцiй транскордонного та наднацiонального характеру); загострення проблем глобального характеру (продовольча безпека, змiни у клiматi, загрози для навколишнього середовища, епiдемії, мiжнародний тероризм тощо). Вирiшення цих проблем потребує консолiдацiї мiжнародних зусиль та ресурсiв; поява на мiжнароднiй аренi таких акторiв, яких ТНК, громадські органiзацiї та iн., та їх вплив на зовнiшню та внутрiшню полiтику держав; процес мiжнародної регiональної iнтеграцiї та створення регiональних економiчних iнтеграцiйних об'єднань [7].

Внаслiдок цих процесiв потребує активiзацiї дiяльностi дипломатичної служби за кордоном, спрямована на просування економiчних iнтересiв нацiонального бiзнесу краiни за її межами. У сучасних умовах державам необхідно постiйно вдосконалювати традицiйно використовуванi iнструменти i засоби мiжнародної спiвпрацi, але передусiм iснує потреба у розробцi нових форм, методiв та iнституцiй, якi б могли адекватно вiдповiдати змiнам i тенденцiям розвитку зовнiшньоекономiчних контактiв та дозволили б сформувати механiзм ефективного вирiшення проблем i врегулювання суперечок, якi постiйно виникають. Систему таких iнструментiв i методiв являє собою економiчна дипломатiя, значення якої в останнi роки суттєво зросли.

Модель мирної (дипломатичної) взаємодiї держав закрiплена за допомогою комплексу iнституцiональних (формальних, кодифiкованих, i неформальних) заходiв (мiжнародних i дипломатичним правом, дипломатичним етикетом, усталеними дипломатичними традицiями i т.д.), що визначають i регламентують форми i способи взаємодiї держав.

Традицiйною сферою дипломатичної дiяльностi є мiждержавнi полiтичнi вiдносини. Основним завданням дипломатiї в данiй сферi i нацiональної, i багатосторонньої є забезпечення миру i безпеки.

Зростання взаємозалежностi країн, викликанi поглибленням мiжнародного подiлу працi, зрощенням нацiональних економiк у результатi транснацiоналiзацiї господарської дiяльностi радикально змiнили умови спiвiснування держав, пiдвищивши їх вразливiсть вiд зовнiшнiх факторiв. У результатi з'явилися новi загрози нацiональнiй i мiжнароднiй безпецi, контроль над якими або зниження ризику яких практично не пiд силу однiй державi або групi держав. Бiльш того, природа цих нових загроз вiдрiзняється вiд природи традицiйних загроз нацiональнiй безпецi [7].

Враховуючи об'єктивнi перешкоди, що стоять перед сучасною нацiональною дипломатiєю, можна, таким чином, визначити її мету: основною метою нацiональної дипломатiї є досягнення мирним шляхом максимально наближеного до iдеалу способу вирiшення зовнiшньополiтичної завдання, поставленого державою перед нацiональною дипломатiєю.

Iнструментами дипломатiї є: дiалог; переговори; органiзацiя та пiдтримання контактiв (вiзити, обмiн делегацiями та iн.); поширення i збiр iнформацiї, правовi iнструменти, i т.д. У цих процесах особливе мiсце займає держава.

Iнструментами багатосторонньої дипломатiї є мiжнароднi, регiональнi i мiжрегiональнi органiзацiї, до функцiй яких входить субстантивне i технiчне обслуговування країн-членiв, включаючи пiдготовку аналітичних матерiалiв, раннє оповiщення, монiторинг, надання технiчної та економiчної допомоги, органiзацiя зустрiчей, конференцiй та iн.

Економiчнi реалiї останнiх рокiв переконливо свiдчать про пiдвищення ролi мiжнародної iнтеграцiї та кооперацiї у загальному процесi розвитку свiтового спiвтовариства, посилення загальносвiтової тенденцiї формування єдиного глобального господарства.

Важливою особливiстю сучасного свiтового розвитку є мiцний зв'язок мiж структурою i процесом трансформацiї свiтової економiки. Зовнiшня полiтика держав все бiльшою мiрою формується пiд впливом структурних i динамiчних процесiв, що вiд-

буваються у світовій економіці. Межі між «внутрішнім» і «інтернаціональним» у світовій політичній системі стираються. Транснаціональні потоки товарів, послуг, робочої сили, туристів, інформації, ідей і цінностей стають все більш потужними. Зовнішньоекономічний і зовнішньополітичний аспекти національних стратегій розвитку стають взаємозалежними і постійно взаємодіють.

Сферою реалізації економічної дипломатії є: підтримка національного бізнесу за кордоном, відстоювання національних економічних інтересів, забезпечення підписання взаємовигідних торговельно-економічних контрактів, врегулювання торговельних суперечок та вжиття заходів щодо їх попередження, формування сфер впливу держави за її межами, гарантії економічної безпеки держави.

Висновки. Державне управління зовнішньоекономічних процесів є необхідною умовою успішного досягнення результату. Разом з тим надмірне втручання держави в економічні процеси призводить до їх порушення та не створює умов для розвитку конкурентоспроможності економіки. Реалізація принципів економічної дипломатії здійснюється суб'єктами на міжнародному, національному рівнях. Окрім державних – міністерства закордонних справ, міністерств економіки, фінансів, оборони, агропромислового комплексу та ін. – в цьому задіяні і місцева влада, регіональні об'єднання, неурядові організації, промислові і торгові об'єднання, фірми і окремі бізнесмени.

Державна функція є невід'ємною складовою підтримки національного бізнесу, просування експорту, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Разом з тим вплив її має бути мінімальним і характеризуватися підтримкою та створенням сприятливих умов для реалізації принципів економічної дипломатії, тим самим спонукаючи суб'єкти економічних відносин до самостійної чесної конкуренції та забезпечення економічної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Чугасенко Ю.О. Економічна дипломатія в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю держави / Ю.О. Чугасенко // Актуальні проблеми економіки. – 2013 – № 3 (141). – С. 59–69.
2. Ткач М.П. Проблеми визначення поняття державного управління / М.П. Ткач // Правовий вісник Української академії банківської справи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6.../06_02_10.pdf
3. Вергун В.А. Економічна дипломатія в системі чинників міжнародної конкурентоспроможності України / В.А. Вергун // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2008. – № 74. – Ч. 1. – С. 150–154.
4. Дегтерев Д.А. Микро- и макроэкономическая дипломатия. Теория и практика / Д.А. Дегтерев // Сборник научных трудов профессорско-преподавательского состава, научных сотрудников и аспирантов по итогам НИР 2007 года. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. – 2008. – С. 225–228 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mgimo.ru/upload/iblock/918/9180a89_ea82099c030c472006d3622f2.pdf
5. Мамалига О.О. Трансформація економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2015_30/zb30_44.pdf
6. Фліссак К.А. Економічна дипломатія: навч. посіб. / К.А. Фліссак. – Тернопіль: Новий колір, 2013. – 440 с.
7. Шаров О.М. Щодо шляхів вдосконалення організації роботи в галузі економічної дипломатії: стратегічні аспекти. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О.М. Шаров // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2012. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/975/>
8. Шевченко Б.И. Экономическая дипломатия в современной системе международных отношений [Електронний ресурс] / Б.И. Шевченко // Экономический журнал. – 2016. – № 5 (41). – С. 29–41. – Режим доступу: http://economicarggu.ru/2016_1/41.pdf

References

1. Chuhayenko Y. *Economicheskay diplomatiy v sovremennoy sisteme mezhdunarodnykh otnosheniy* [Economic diplomacy in the management of foreign trade activities], Kiev, Actual problems of the state of the economy, 2013, pp. 59-69.
2. Tkach M. *Problemu vuznacheniya poniatia derzhavnogo upravlnia* [Problems of definition of governance], Legal Gazette Ukrainian Academy of Banking, Kiev, 2010.
3. Verhun V. *Economichna duplomatyiya v sisteme chinukiv mizhnarodnoi konkurentosposobnosti* [Economic diplomacy system factors in international competitiveness Ukraine], Kiev, 2008, pp. 150-154.
4. Dehterev D. *Mykro- makroekonomicheskaya diplomacy* [Dehterev collections of the Scientific professorsko labor-prepodavatelskoho composition, the Scientific and sotrudnykov aspirantov], St. Petersburg, 2008, pp. 225-228
5. Mamalyga O. *Transformaziya ekonomichnoi dsplomatii v mezhdunarodnoi diplomatii* [Transformation of economic diplomacy in international economic relations], Kiev, 2015.
6. Flissak K. *Econombchna duplomatiy* [Economic Diplomacy: teach. Guidances], Ternopil, 2013, p. 440.
7. Sharov A. *Shchodo shliashiv vdoskonaleniya robotu v econombchniy duplomatii* [As for ways to improve the organization of work in the field of economic diplomacy, strategic aspects], Kiev, 2012, pp. 34-40.
8. Shevchenko B. *Economicheskaya diplomatiy v sovremennoy sisteme mezhdunarodnykh otnosheniy* [Economic diplomacy system in Modern International Relations], Kiev, 2016, pp. 29-41.

В статье раскрываются вопросы экономической дипломатии как актуальной формы обеспечения национальной безопасности и инструмента преодоления конфликтности стран.

Ключевые слова: *экономическая дипломатия, национальная безопасность, креативная дипломатия.*

In the article the issues of economic diplomacy as an actual form of national security and overcoming instrument of conflict countries have been analysed.

Key words: *economic diplomacy, national security, creative diplomacy.*

Одержано 5.07.2016.